

Niniejszy dokument nie stanowi doręczenia w trybie art. 15 zzs⁹ ust. 2 ustawy COVID-19 (Dz.U.2021, poz. 1842)

Sygn. akt I ACa 861/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 października 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Józef Wąsik
Protokolant:	Katarzyna Mitan

po rozpoznaniu w dniu 29 września 2021 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa J. T., A. T.

i T. T.

przeciwko O. G.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 7 marca 2019 r. sygn. akt I C 22/16

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od powodów na rzecz pozwanego kwoty po 4.050 zł (cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSA Józef Wąsik

Sygn. akt I A Ca 861/21

UZASADNIENIE

Powodowie, J. T., A. T. i T. T., domagali się w pozwie zasądzenia od pozwanej, K. T., na rzecz każdego z nich następujących kwot:

- 40.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 20 września 2013r. do dnia zapłaty,
- 10.008,61 euro z ustawowymi odsetkami od dnia 8 lipca 2015r. do dnia zapłaty,
- 3.057,39 CHF z ustawowymi odsetkami od dnia 8 lipca 2015r. do dnia zapłaty,

- 2.133,02 USD z ustawowymi odsetkami od dnia 8 lipca 2015r. do dnia zapłaty.

Na uzasadnienie powodowie podnieśli, że dochodzą roszczeń z tytułu zapisu testamentowego uczynionego na ich rzecz przez spadkodawcę M. T. (1).

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa, zarzucając, że wykonała zapisy na rzecz powodów w całości, a ponadto, że ponieważ pozwana jest uprawniona do zachowku, to ponosi odpowiedzialność za zapisy tylko do wartości nadwyżki ponad udział, stanowiący podstawę do obliczenia zachowku należnego pozwanej.

Sąd Okręgowy w Krakowie wyrokiem z dnia 7 marca 2019r oddalił powództwo oraz zasądził od powodów J. T., A. T., T. T. na rzecz pozwanej K. T. kwoty po 3.605,66 zł tytułem kosztów procesu.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny.

Spadkodawca M. T. (1) pochodził z rodziny (...), którzy przed drugą wojną światową byli właścicielami zespołu pałacowo – zamkowego w K. oraz wielu innych posiadłości. Bezpośrednio po wojnie dobra te zostały im odebrane w wyniku nacjonalizacji. (okoliczności niesporne)

Spadkodawca i pozwana K. T. byli małżeństwem przez 40 lat. Mieli przeciwne charaktery – spadkodawca był bardzo towarzyski, pogodny, życzliwy, uwielbiał turystykę, góry, spędzanie czasu na wolnym powietrzu, natomiast pozwana jest osobą skrytą, większość czasu przebywała w mieszkaniu, oglądała telewizję, zajmowała się sztuką. Mimo to byli zgodnym małżeństwem, bardzo się szanowali, akceptowali swoje odmienności i potrzeby.

Spadkodawca i pozwana żyli skromnie. Zajmowali małe, dwupokojowe mieszkanie, w którym każde z nich miało swój pokój. W każdym pokoju był telewizor oraz aparat telefoniczny, choć numer telefonu był jeden. Prowadzili osobne finanse, pomimo że nie mieli ustanowionej rozdzielności majątkowej. Jedynym ich wspólnym zakupem przed 1990r. był zakup samochodu, jednak już nawet z wydatków na paliwo rozliczali się między sobą. Gotowaniem zajmowała się jedynie pozwana. Spadkodawca pracował w (...) jako przewodnik, a w miesiącach zimowych korzystał z dwu lub trzymiesięcznego urlopu bezpłatnego, w czasie którego wyjeżdżał do Francji, gdzie pracował jako instruktor narciarski. Zarobione wówczas pieniądze wykorzystywał przez pozostałą część roku na pokrywanie kosztów codziennego życia.

Zdarzało się również, że spadkodawca wyjeżdżał do Francji razem z pozwaną. Odwiedzali oni wówczas syna pozwanej, który na stałe mieszkał we Francji.

Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku spadkodawca wraz ze swoimi braćmi: A. T. i J. T. zaczęli starania o odzyskanie majątku rodzinnego utraconego po wojnie. W wyniku licznych i długotrwałych procesów odzyskiwali począwszy od 1999r. poszczególne dobra. Uzgodnili między sobą, że odzyskiwany majątek będą sukcesywnie sprzedawać i dzielić się pieniędzmi. Formalności załatwiał J. T., któremu spadkodawca i A. T. udzielili pełnomocnictw.

Bracia (...) ufali sobie i byli wobec siebie lojalni, uczciwie się rozliczając. Środki za sprzedawane nieruchomości były wpłacane przez kupujących na rachunek bankowy J. T., który następnie przelewał odpowiednie kwoty na rachunki braci. Otrzymywane pieniądze spadkodawca przeznaczał w części na wyjazdy i podróże, zakupił samochód N. (...), natomiast resztę przechowywał w bankach, przede wszystkim w (...) S.A. Część środków spadkodawca inwestował na giełdzie – zakupując jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych dużego ryzyka. W wyniku tych inwestycji spadkodawca stracił część pieniędzy.

Pozwana nie uczestniczyła w decyzjach dotyczących finansów spadkodawcy i nie zajmowała się środkami uzyskanymi przez spadkodawcę w wyniku odzyskania majątku rodzinnego. Miała jednak pełnomocnictwo do rachunków bankowych spadkodawcy i jego kont inwestycyjnych. Pełnomocnictw takich nie mieli bracia spadkodawcy.

Spadkodawca za pieniądze uzyskane ze sprzedaży odzyskiwanych nieruchomości odbył wiele podróży, m.in. do Japonii, Wietnamu, Kambodży, Chin, USA, Islandii, Afryki, Peru i Boliwii. Na część tych wyjazdów pojechał wspólnie z

żoną, a na części był sam, ponieważ na niektóre wyjazdy pozwana nie mogła jechać z powodu problemów zdrowotnych, w tym przebytej operacji. Koszty wszystkich tych wyjazdów pokrywał w całości spadkodawca.

W świadomości spadkodawcy pieniądze na rachunkach bankowych oraz inwestowane w funduszach inwestycyjnych stanowiły jedną całość. Obsługa finansowa rachunku bankowego i funduszy inwestycyjnych prowadzona była w tym samym banku (...) S.A. i zajmowała się tym wszystkim ta sama osoba – B. K..

Od końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku raz w roku odbywały się zjazdy rodzinne (...). Uczestniczyło w nich po około 150 osób z różnych krajów, w tym Kanady, USA i Francji. Spadkodawca aktywnie brał udział w tych zjazdach.

Dla spadkodawcy bardzo ważna była rodzina (...) i przynależność do niej. Był bardziej związany emocjonalnie z braćmi, niż z żoną. Relacje pomiędzy spadkodawcą a jego braćmi były bardzo dobre. Spadkodawca był także bardzo związany z powodem T. T.. Spędzili oni razem dużo czasu, m.in. podczas wyjazdów do Francji, obaj pracowali tam jako instruktorzy narciarscy. Spadkodawca uczestniczył we wszystkich uroczystościach rodzinnych swoich braci i swoich bratanków, zarówno w K., jak i w S..

Spadkodawca przyjaźnił się od czasu szkoły średniej z K. K. i A. M.. Przyjaźń ta trwała aż do ich śmierci.

Spadkodawca uważał, że wszystko, co uzyskał na skutek zwrotu odebranego majątku rodziny (...), powinno pozostać w tej rodzinie. Żonę chciał zabezpieczyć, ale na pierwszym miejscu kierował się przynależnością i lojalnością wobec rodziny (...). Mówił o tym otwarcie również bezpośrednio przed swoją śmiercią.

Około rok przed śmiercią spadkodawca chciał darować W. Ł., który był chrześniakiem spadkodawcy i biologicznym synem brata spadkodawcy – J. T., a z którym spadkodawca był od wielu lat bardzo blisko związany, kwotę 1.500.000 zł. W banku W. Ł. oświadczył, że chciałby, aby spadkodawca miał dostęp do tych pieniędzy, dlatego też pracownik banku – B. K. założyła konto na współwłasność W. Ł. i spadkodawcy, po czym spadkodawca zlecił przelanie na ten rachunek wyżej wskazanej kwoty. Mówił jednak W. Ł., że uważa, że te pieniądze należą wyłącznie do W. Ł., w związku z czym nie musi go pytać, jeżeli będzie chciał pobrać z konta jakąkolwiek kwotę. Następnie te pieniądze zostały ulokowane w funduszach inwestycyjnych. Ł. pobrał później kwotę około 500.000 zł. Po śmierci spadkodawcy W. Ł. sprzedał połowę jednostek uczestnictwa i pobrał kwotę około 560.000 zł, natomiast połowa została zablokowana przez bank z uwagi na śmierć drugiego współwłaściciela rachunku bankowego (spadkodawcy), a następnie pobrana przez pozwaną jako spadkobiercę M. T. (1).

dowód: zeznania świadka W. Ł., rozprawa z dnia 26 sierpnia 2016r, k. 823v-824v

Spadkodawca na około rok przed śmiercią dokonał także darowizny na rzecz A. G. w kwocie 50.000 zł.

Pozwana pobierała emeryturę od 1995r. Wysokość świadczenia emerytalnego pozwanej wynosiła brutto początkowo 653,06 zł, następnie wzrosła do 742,94 zł, po czym do 853,71 zł, w 1996r. wzrosła do 1011,01 zł, w 1997r. do 1086,98 zł, a następnie do 1143,50 zł, w 1998r. do 1203,53 zł i do 1266,72 zł, w 1999r. do 1376,92 zł, w 2000r. do 1436,13 zł, w 2001r. do 1618,52 zł, w 2002r. do 1626,61 zł, w 2003r. do 1686,79 zł, w 2004r. do 1717,15 zł, w 2005r. do 1781,80 zł, w 2006r. do 1960,89 zł, w 2008r. do 2088,35 zł, w 2009r. do 2215,74 zł, w 2010r. do 2318,11 zł, w 2011r. do 2389,97 zł, w 2012r. do 2460,97 zł, zaś w 2013r. do 2559,41 zł.

Dodatkowo od 2004r. pozwana pobierała dodatek pielęgnacyjny w kwocie od 144,25 zł do 203,50 zł.

M. T. (1) zmarł w dniu (...). Postanowieniem z dnia 4 września 2014r. wydanym w sprawie(...)Sąd Rejonowy dla K. w K. stwierdził, że spadek na podstawie testamentu notarialnego z dnia 24 lutego 1999r. sporządzonego przed notariuszem I. H., rep. (...) oraz na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 3 lipca 2011r. nabyła z dobrodziejstwem inwentarza w całości pozwana. Postanowieniem z dnia 14 maja 2015r., sygn. akt (...) Sąd Okręgowy w K. oddalił apelację od tego postanowienia.

W testamencie notarialnym z dnia 24 lutego 1999r. spadkodawca oświadczył, że do całego spadku powołuje swoją żonę, K. T.. Nie zamieścił w nim żadnych zapisów.

dowód: testament notarialny z dnia 24 lutego 1999r., k. 157-158 akt(...)kopia k. 101

W testamencie własnoręcznym z dnia 3 lipca 2011r. spadkodawca oświadczył, że jego wolą jest, by jego żona K. T. dysponowała całym jego majątkiem, z zawartymi w testamencie wyłączeniami, przy czym zaznaczył, że jego środki finansowe zgromadzone są w trzech bankach, a to: Banku (...) S.A., (...)Banku i Banku (...).

Spadkodawca zwrócił się w testamencie do żony o przekazanie dwóch obrazów z jego pokoju dla W. Ł. i A. D. oraz o przekazanie kwoty 50.000 zł dla Z. A., natomiast pozostała kwota znajdująca się w trzech bankach w polskich złotych, euro, dolarach USA i frankach szwajcarskich miała zostać równo podzielona między: O. G. (1), J. T., A. T. i T. T., zaś pozostałe rzeczy miały być podzielone według uznania K. T. i według uzgodnień J. T., A. T. i O. G. (1).

W dniu zgonu spadkodawcy (15 marca 2013r.) bank (...) S.A. nie prowadził na jego rzecz żadnych rachunków bankowych.

dowód: pismo(...)Banku, k. 854, 1157; informacja z Centralnej Informacji (...), k. 1252-1254

Spadkodawca posiadał rachunek bankowy w (...) Banku (...) S.A., jednak na dzień otwarcia spadku na koncie tym nie znajdowały się żadne środki. dowód: pismo (...) Banku (...), k. 1295

Natomiast na rachunku prowadzonym przez Bank (...) spadkodawca na dzień otwarcia spadku posiadał środki w kwocie 3,75 zł. dowód: pismo Banku (...), k. 866

Wcześniej spadkodawca posiadał na rachunku bankowym w Banku (...) kwotę 434.852,76 zł, którą wpłacił w dniu 2 stycznia 2013r. W dniu 3 stycznia 2013r. kwotę 434.000 zł przelał na zasilenie polisy, a kwotę 850 zł wypłacił w gotówce. dowód: pismo (...) Banku, k. 1152; wydruk operacji na rachunku, k. 1153

W (...)S.A. spadkodawca posiadał rachunki bankowe wspólne z żoną. Ich stan na dzień otwarcia spadku wynosił łącznie: 38.519,50 euro oraz 57.642,09 zł. dowód: pismo (...) Banku, kopia k. 81, oryginał, k. 195 akt (...)

Na rachunkach prowadzonych przez Bank (...) S.A. spadkodawca rano w dniu otwarcia spadku posiadał następujące środki na rachunkach prowadzonych wyłącznie na rzecz spadkodawcy:

- 2.315.502,52 zł,

- 1.514,95 euro,

- 12.229,58 CHF,

- 8.532,08 USD.

Część środków w polskiej walucie znajdowała się na lokatach, a część na rachunku, natomiast wszystkie środki w walutach obcych były zdeponowane na lokatach.

Ponadto na rachunkach prowadzonych na rzecz spadkodawcy i pozwanej znajdowały się następujące środki:

- 24.983,20 zł – na rachunku (...)

- 1.289,21 zł – na rachunku (...),

- 2.600,78 euro,

- 400,74 USD.

Rachunki wspólne spadkodawcy i jego żony nie były lokatami.

Na rachunek bankowy, którego wyłącznym posiadaczem był spadkodawca, a który nie był lokatą, wpływały środki ze sprzedaży nieruchomości odzyskiwanych przez rodzinę (...).

Natomiast zarówno rachunek spadkodawcy, jak i wspólny rachunek spadkodawcy i jego żony(...) były wykorzystywane do przesunięć środków do i z funduszy inwestycyjnych oraz zakładania lokat. Rachunek wspólny służył ponadto do codziennego funkcjonowania i dokonywania transakcji związanych z zakupami, opłacania wycieczek przez spadkodawcę, dokonywania drobnych darowizn.

Na żaden z tych rachunków nie wpływały świadczenia emerytalne spadkodawcy bądź pozwanej.

Świadczenia emerytalne spadkodawcy wpływały na wspólny rachunek bankowy spadkodawcy i pozwanej (...). Świadczenia te wynosiły 1.103,71 zł w 2011r., 1.170,28 zł w 2012r. i 1.214,93 zł w 2013r.

dowód: pismo Banku (...) S.A., k. 1072; historia rachunków bankowych, k. 1073-1094

W funduszach inwestycyjnych prowadzonych przez (...) S.A. spadkodawca na dzień otwarcia spadku (15 marca 2013r.) posiadał jednostki uczestnictwa na wielu kontach, przy czym na kontach indywidualnych łączna wartość tych jednostek wynosiła na tamten dzień 1.259.078,53 zł, zaś na kontach wspólnych z W. Ł. łączna wartość tych jednostek wynosiła na tamten dzień 1.079.652,51 zł. Ponadto spadkodawca posiadał jednostki uczestnictwa o wartości 97.647,06 zł, które pozwana zbyła jako pełnomocnik spadkodawcy na podstawie zlecenia z dnia 13 marca 2013r.

W dniach 20 i 21 marca 2013r. pozwana jako pełnomocnik spadkodawcy na podstawie zlecenia złożonego w dniu 15 marca 2013r. pobrała z kont prowadzonych na rzecz spadkodawcy przez (...) S.A. łączną kwotę 639.917,51 zł.

W dniach 22 i 23 lipca 2015r. pozwana pobrała z kont prowadzonych na rzecz spadkodawcy przez (...) S.A.:

- z tytułu wspólności majątkowej małżeńskiej: łącznie kwotę 617.502,71 zł,

- z tytułu dziedziczenia (jako spadkobierca M. T. (1)): łącznie kwotę 617.502 zł.

dowód: pismo (...) S.A. z dnia 12 września 2016r., k. 856-864; pismo (...) S.A. z dnia 24 października 2016r., k. 1043-1044; pismo (...) S.A. z dnia 22 maja 2017r., k. 1155; zeznania świadka W. Ł., rozprawa z dnia 26 sierpnia 2016r., k. 823v-824v

Spadkodawca posiadał także papiery wartościowe zdeponowane w (...) Bank S.A. Rachunek został otwarty w dniu 5 września 2012r., a zamknięty w dniu 8 października 2013r. Wartość bankowych papierów wartościowych w dniu otwarcia spadku wynosiła 16.000 zł, zaś na dzień zamknięcia 17.296 zł.

dowód: pismo (...) Banku, k. 1202-1203

Spadkodawca zawierał z (...) S.A. umowy ubezpieczenia potwierdzone polisami.

W dniu 26 stycznia 2012r. spadkodawca przystąpił do grupowego ubezpieczenia. W dniu 29 stycznia 2015r. z powodu zakończenia okresu, na który zawarto umowę i braku zawiadomienia o śmierci ubezpieczonego, ubezpieczyciel wypłacił kwotę 26.734 zł na rachunek bankowy wskazany przez ubezpieczonego przy zawieraniu umowy.

W dniu 3 stycznia 2013r. spadkodawca zawarł umowę ubezpieczenia, wpłacając składkę ubezpieczeniową w kwocie 434.000 zł. W dniu 30 stycznia 2014r. ubezpieczyciel dokonał wypłaty na rzecz pozwanej w kwocie 430.678,29 zł z uwagi na zawiadomienie o śmierci ubezpieczonego.

dowód: pismo (...) S.A., k. 1230

W wykonaniu wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 1 lipca 2015r., sygn. akt (...), pozwana jako spadkobierca M. T. (1) otrzymała w dniu 14 września 2016r. kwotę 109.358,95 zł.

dowód: pismo (...) Urzędu Wojewódzkiego w K., k. 849

W skład spadku po spadkodawcy M. T. (1) wchodziły:

- samochód N. (...) o wartości 37.000 zł,
- ruchomości o wartości 12.590 zł,
- odszkodowanie zasądzone wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 1 lipca 2015r., sygn. akt (...), a wypłacone pozwanej jako spadkobiercy M. T. (1) w dniu 14 września 2016r. w kwocie 109.358,95 zł,
- odszkodowanie od powiatu (...) zasądzone wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 25 listopada 2015r., sygn. akt(...), zmienionym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 2 listopada 2016r., sygn. akt (...) w kwocie 334.559,83 zł oraz 147.858,65 zł odsetek,
- udział w nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości nie mniejszej, niż 144.000 zł i nie większej, niż 196.000 zł,
- udział w nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości nie mniejszej, niż 144.800 zł i nie większej, niż 170.000 zł,
- udział w nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) o wartości 15.000 zł,
- lokal mieszkalny nr (...) na ul. (...) w K. o wartości 289.700zł.

okoliczności niesporne

Odsetki ustawowe zasądzone wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 25 listopada 2015r., sygn. akt (...), zmienionym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 2 listopada 2016r., sygn. akt (...) w kwocie 147.858,65 zł liczone były od kwoty 344.559,83 zł za okres od dnia 3 grudnia 2011r.

W dniu 7 sierpnia 2015r. pozwana zbyła odziedziczone udziały w nieruchomościach objętych księgą wieczystą nr (...) oraz księgą wieczystą nr (...) za kwoty odpowiednio: 170.000 zł i 196.750 zł.

Z uwagi na umowy zawarte przez spadkodawcę i pomoc prawną udzieloną spadkodawcy przez adw. P. B. pozwana zapłaciła wynagrodzenie temu adwokatowi w następujących kwotach:

- 112.545 zł wraz z odsetkami za opóźnienie od dnia 31 sierpnia 2015r., tj. łącznie 140.809,03 zł,
- 24.000 zł.

Ponadto pozwana jest zobowiązana do zapłaty na rzecz adw. P. B. należności za pomoc prawną świadczoną spadkodawcy w sprawie, w której zostało zasądzone odszkodowanie od powiatu (...). Dług pozwanej z tego tytułu wynosi 105.417,96 zł.

Pismem z dnia 5 czerwca 2013r. pełnomocnik powodów wezwał pozwaną do natychmiastowej zapłaty kwot po 1.000.000 zł na rzecz każdego z powodów z tytułu testamentu własnoręcznego spadkodawcy z dnia 3 lipca 2011r. Pismo to pozwana odebrała w czerwcu 2013r.

Pozwana złożyła do depozytu sądowego kwoty: 1.855.142,33 zł (w dniu 15 lipca 2013r.) i 1.288.448,57 zł (w dniu 18 lipca 2013r.), tj. łącznie 3.143.591,33 zł, celem wykonania obciążającego ją zapisu. Sąd Rejonowy dla K. w K. zezwolił

na złożenie tych kwot do depozytu, a następnie zezwolił powodom na wypłatę z depozytu kwot po 322.122,14 zł oraz po 463.785,58 zł, tj. łącznie na rzecz każdego z powodów po 785.907,72 zł wraz z naliczonymi odsetkami.

Pismem z dnia 25 czerwca 2015r. doręczonym pozwanej w dniu 1 lipca 2015r. pełnomocnik powodów wezwał pozwaną do niezwłocznej zapłaty na rzecz powodów kwot po 475.516 zł, wskazując, że jest to brakująca część z tytułu zapisu, po odliczeniu kwot wpłaconych przez pozwaną do depozytu sądowego.

W dniu 25 lipca 2015r. O. G. (1) dokonał przelewu na rzecz Z. A. kwoty 50.000 zł, wskazując w tytule, że jest to wykonanie zapisu z testamentu M. T. (1) od pozwanej.

Średni kursy walut obcych na dzień 15 marca 2013r. wynosiły:

1 euro – 4,1595 zł

1 dolar amerykański – 3,1868 zł,

1 frank szwajcarski – 3,3770 zł.

Ustalając stan faktyczny, Sąd nie odmówił wiary ani mocy dowodowej żadnemu z dowodów, w związku z czym pominięto w pisemnym uzasadnieniu – zgodnie z przepisem art. 328 § 2 k.p.c. – przedstawienie oceny dowodów.

Za niewykazane Sąd przyjął twierdzenia powodów, że w skład spadku wchodzi roszczenie M. T. (1) o wartości 30.800.000 zł z tytułu odszkodowania za utratę gruntów leśnych wchodzących w skład nieruchomości ziemskiej (...). Gdyby takie roszczenie przysługiwało spadkodawcy, to przysługiwałoby jednocześnie powodom jako pozostałym spadkobiercom ich wspólnych poprzedników prawnych. Tymczasem powodowie nie udowodnili, by zrealizowali takie roszczenia, a nawet aby dochodzili takich roszczeń, a jedynie wykazali kierowanie wezwań do prób ugodowych w tym przedmiocie. Świadczy to o braku wiarygodności twierdzeń powodów o wymagalności i możliwości dochodzenia tych roszczeń. Biorąc pod uwagę aktywność powodów i spadkodawcy w dochodzeniu roszczeń od lat dziewięćdziesiątych XX wieku, nie jest prawdopodobne, by przysługiwały im jeszcze wskazywane roszczenia. Pozwana natomiast przedstawiła opinię prawną, z której wynika brak możliwości dochodzenia wskazywanych przez powodów roszczeń (opinia na k. 879-896). Opinia ta nie mogła być uznana za dowód na okoliczność braku roszczeń, a jedynie za stanowisko pozwanej, stąd Sąd nie przeprowadzał dowodu z tej opinii. Powodowie na ostatniej rozprawie przyznali, że roszczenia takie im nie przysługują.

Nie zostało także udowodnione roszczenie spadkodawcy w wysokości 100.000 zł z tytułu utraty nieruchomości położonej w W. określonej jako (...), która stanowiła własność M. T. (2). Z twierdzeń powodów podniesionych na ostatniej rozprawie wynika, że dochodzą oni z tego tytułu kwot po około 50.000 zł, przy czym sprawa o to odszkodowanie jest w toku.

Sąd Okręgowy poczynił następujące rozważania prawne:

Roszczenia powodów opierały się na zapisie testamentowym dokonany przez spadkodawcę M. T. (1). Zgodnie mianowicie z przepisem art. 968 § 1 k.c., spadkodawca może przez rozrządzenie testamentowe zobowiązać spadkobiercę ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (zapis zwykły).

Dokonanie zapisu przez spadkodawcę nie było sporne między stronami. Spór dotyczył natomiast przedmiotu zapisu oraz ograniczenia odpowiedzialności pozwanej z tytułu zapisu.

Nie jest prawdą, że sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku przesądził, że zapis obejmuje także środki w funduszach inwestycyjnych. Sąd Okręgowy w K. w uzasadnieniu postanowienia z dnia 14 maja 2015r., (...), jedynie rozważał taką możliwość: „(...) Nawet zakładając, że spadkodawca sporządzając zapisy testamentowe swoją wolą obejmował wszystkie środki na rachunkach bankowych (...), jednostki w funduszach inwestycyjnych oraz wszystkie

środki mające wpłynąć na podstawie zawartych już umów sprzedaży, to nie można uznać, że składniki pominięte w testamentie mają wartość znikomą w stosunku nawet do tak ustalonej wartości majątku objętego zapisami. (...)” – str. 23 uzasadnienia (k. 809).

W ocenie Sądu rozpoznającego niniejszą sprawę treść zapisu testamentowego winna być oceniana przez pryzmat wcześniejszego postępowania spadkodawcy, jego postawy i wartości, którymi się kierował. Zgodnie bowiem z przepisem art. 948 k.c., testament należy tak tłumaczyć, ażeby zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy, a jeżeli testament może być tłumaczony rozmaicie, należy przyjąć taką wykładnię, która pozwala utrzymać rozrządzenia spadkodawcy w mocy i nadać im rozsądną treść.

Z ustaleń faktycznych wynika, że spadkodawca przez całe życie uzewnętrzniał swoje przywiązanie do rodziny (...) i podkreślał łączącą go więź z braćmi, która była dla niego ważniejsza, niż więź z żoną. Chciał, aby majątek, który odzyskuje po swoich przodkach, pozostał w rodzinie (...). W tym kontekście należy dokonać wykładni treści zapisu. W ocenie Sądu zapisem spadkodawca objął wszystkie należące do niego środki finansowe zgromadzone w bankach oraz w jednostkach uczestnictwa funduszy inwestycyjnych. Inwestycje spadkodawcy polegające na nabywaniu jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych były obsługiwane przez biura maklerskie znajdujące się w bankach, stąd zrozumiałe jest, że dla spadkodawcy, podobnie jak dla przeciętnej osoby bez wykształcenia ekonomicznego lub prawniczego, były to inwestycje dokonywane przez bank, przez co środki przeznaczone na nie były traktowane jak środki zgromadzone w banku. Nie ma przy tym znaczenia, że spadkodawca w zapisie wymienił trzy banki: Bank (...) S.A., (...) Bank i Bank (...). Wyraźnie wolą spadkodawcy było objęcie zapisem wszystkich środków we wszystkich bankach. Spadkodawca zresztą pomylił nazwę jednego z banków: zamiast (...) S.A. podał (...) S.A., w którym nie miał nigdy żadnych rachunków.

Na marginesie Sąd zaznaczył, że takie rozumienie zapisu przyjęła nawet sama pozwana, uiszczając kwoty na poczet realizacji zapisu. Gdyby bowiem przyjęła, że zapisem nie są objęte jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych, to zapłaciłaby znacznie niższe kwoty.

Dla oceny zasadności roszczeń powodów konieczne jest zatem ustalenie sumy środków objętych zapisem, a następnie rozważenie ewentualnego ograniczenia odpowiedzialności pozwanej.

Sąd przyjął, że wszystkie środki na rachunkach bankowych prowadzonych na rzecz spadkodawcy bądź wspólnych rachunkach spadkodawcy i jego żony (pозwanej) oraz na rachunkach funduszy inwestycyjnych indywidualnych spadkodawcy bądź wspólnych z jego żoną należały do majątku osobistego spadkodawcy. Zarówno emerytura spadkodawcy jak i jego żony były tak niskie, że niewątpliwie nie pozwalały na poczynienie jakichkolwiek oszczędności, przy czym emerytura pozwanej wpływała na jej osobny rachunek bankowy. Wszystkie zatem środki znajdujące się na rachunkach bankowych i w funduszach inwestycyjnych zapisane na rzecz spadkodawcy i jego żony pochodziły z odzyskiwania przez spadkodawcę majątku rodziny (...).

Środki zgromadzone na rachunku wspólnym spadkodawcy i W. Ł., które spadkodawca zamierzał darować W. Ł. stanowiły ich współwłasność. Zgodnie z przepisem art. 890 § 1 k.c., oświadczenie darczyńcy powinno być złożone w formie aktu notarialnego; jednakże umowa darowizny zawarta bez zachowania tej formy staje się ważna, jeżeli przyrzeczone świadczenie zostało spełnione.

Spadkodawca zakładając wspólny rachunek z W. Ł. i wpłacając na niego kwotę 1.500.000 zł dokonał darowizny na rzecz tego ostatniego w wysokości połowy tej kwoty. Z uwagi na zgodę spadkodawcy W. Ł. pobrał następnie z rachunku kwotę około 500.000 zł. Pozostała kwota nadal stanowiła współwłasność spadkodawcy i W. Ł.. Oświadczenie spadkodawcy o darowiznie nie było złożone w formie aktu notarialnego, a do wykonania darowizny doszło tylko w takim zakresie, w jakim Ł. pobrał pieniądze i w jakim pozostała na rachunku kwota stanowiła jego udział. Natomiast w części, w jakiej środki na rachunku stanowiły udział spadkodawcy, darowizna nie została wykonana. Ta ostatnia zatem kwota wchodziła do spadku i stanowiła środki objęte zapisem.

Zapisem objęte zatem zostały następujące kwoty:

1. na rachunkach (...)Banku:

- 38.519,50 EUR

- 57.642,09 zł

2. na rachunkach (...) S.A.:

- 2.315.502,52 zł

- 1.514,95 EUR

- 12.229,58 CHF

- 8.532,08 USD

- 24.983,20 zł

- 1.289,21 zł

- 2.600,78 EUR

- 400,74 USD

3. w funduszach inwestycyjnych prowadzonych przez (...)

- 1.259.078,53 zł

- 97.647,06 zł

- 539.826,25 zł (jest to połowa środków objętych współwłasnością z W. Ł.)

3. w Biurze Maklerskim (...) Banku:

- 16.000 zł

4. w banku (...) S.A.:

-3,75 zł.

Suma tych kwot wynosi:

- 4.311.972,61 zł,

- 42.635,23 EUR

- 12.229,59 CHF

- 8.932,82 USD.

Pozwana uiszcza dotychczas celem wykonania zapisu kwotę łącznie 3.143.591,33 zł, tj. łącznie na rzecz każdego z powodów po 785.907,72 zł. Nie wykonała zatem zapisu w całości, w tym w tej części, w jakiej powodowie dochodzą zapłaty w niniejszej sprawie.

Pozwana powołała się jednak na ograniczenie jej odpowiedzialności wynikające z przepisu art. 998 § 1 k.c., zgodnie z którym jeżeli uprawniony do zachowku jest powołany do dziedziczenia, ponosi on odpowiedzialność za zapisy zwykłe i polecenia tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego uprawnionemu zachowku. Pozwana jako żona spadkodawcy jest uprawniona do zachowku. Kluczowe zatem znaczenie dla oceny zakresu ograniczenia odpowiedzialności pozwanej ma właściwe rozumienie cytowanego przepisu. W orzecznictwie i literaturze zaprezentowano rozbieżną jego wykładnię, przyjmując, że ograniczenie wyznacza bądź wartość udziału spadkowego uprawnionego do zachowku, od którego oblicza się dopiero zachówek, bądź wartość zachowku. W ocenie Sądu należy oprzeć się przede wszystkim na literalnym brzmieniu przepisu, które jest jednoznaczne. W przepisie art. 998 § 1 k.c. użyto określenia „wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego zachowku”, a nie „własny zachówek”, jak w art. 999 k.c. Terminologia ta nawiązuje wyraźnie do przepisu art. 992 k.c., który stanowi: „Przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni.” Nie można zatem utożsamiać pojęcia „wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego zachowku” jako synonimu „zachowku”. Są to dwa odrębne pojęcia, a zachówek jest zawsze częścią (wynoszącą 1/2 lub 2/3) wartości udziału spadkowego, stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku. Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia należnego uprawnionemu zachowku to ułamkowo określona część spadku obliczona na podstawie art. 931 i n. k.c. z uwzględnieniem modyfikacji wynikającej z art. 992 k.c. (tak E. Skowrońska – Bocian, Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga czwarta. Spadki, Warszawa 1999, s. 168-170; K. Sokołowski, Cywilne prawo - prawo spadkowe - zachówek - odpowiedzialność uprawnionego do zachowku za zapisy zwykłe i polecenia. Głosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 maja 2014r., I ACa 113/14, OSP 2017, nr 2, poz. 13; odmiennie Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 16 maja 2014r., sygn. I ACa 113/14).

Odmienne interpretacja, utożsamiająca „wartość udziału spadkowego, który stanowi podstawę do obliczenia należnego zachowku” z art. 998 § 1 k.c. z zachowkiem wynika często z dążenia do stosowania rozwiązania przyjętego w przepisie art. 155 § 2 prawa spadkowego z 1946r., który stanowił, że jeżeli spadkobierca konieczny powołany został do spadku w części przenoszącej jego zachówek, obciążenie zapisem lub poleceniem odnosi się tylko do tej części, która przewyższa zachówek. Zmiana tej regulacji w kodeksie cywilnym jest jednoznaczna i nie można uznawać sformułowania z art. 998 § 1 k.c. za pomyłkę redakcyjną ustawodawcy, zwłaszcza że od wejścia w życie kodeksu cywilnego upłynęło ponad pół wieku i ustawodawca nie dokonał zmiany tego przepisu. Nie można również w drodze wykładni celowościowej dokonywać zmiany treści przepisu jednoznacznego literalnie, zwłaszcza że pogląd uznający potrzebę większej ochrony zapisów, niż przyjęto w przepisie art. 998 § 1 k.c. jest dyskusyjny. Ograniczenie odpowiedzialności z tytułu zapisu zwykłego nie jest niesprawiedliwością wobec zapisobiercy, ale świadomą decyzją ustawodawcy, zwłaszcza w kontekście zmiany regulacji w kodeksie cywilnym w stosunku do prawa spadkowego z 1946r.. Wyznaczył on jasną kolejność odpowiedzialności – najwyższy priorytet mają długi spadkowe wobec osób trzecich, następnie zachówek, a zapis i polecenie są zaspokajane w ostatniej kolejności (tak K. Sokołowski, Cywilne prawo - prawo spadkowe - zachówek - odpowiedzialność uprawnionego do zachowku za zapisy zwykłe i polecenia. Głosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 maja 2014 r., I ACa 113/14, OSP 2017, nr 2, poz. 13).

Należy zatem obliczyć wartość udziału spadkowego pozwanej, który stanowi podstawę do obliczenia należnego jej zachowku. Pozwanej jako żonie spadkodawcy dziedziczącej w zbiegu z rodzeństwem przypadłaby 1/2 spadku. Do tego udziału nie dolicza się darowizn (art. 993 k.c.), gdyż podlegają one doliczeniu do spadku. Dla obliczenia wartości udziału spadkowego pozwanej konieczne jest wyliczenie stanu czynnego spadku bez jednak uwzględniania zapisów.

Aktywa wchodzące do spadku:

- wyżej wyliczone środki pieniężne na rachunkach bankowych i w funduszach inwestycyjnych:

- 4.311.972,61 zł,

- 42.635,23 EUR (równowartość 177.341,24 zł),

- 12.229,59 CHF (równowartość 41.299,33 zł),
- 8.932,82 USD (równowartość 28.467,11 zł),
- odszkodowanie w kwocie 109.358,95 zł uzyskane w wykonaniu wyroku Sądu Okręgowego w K.z dnia 1 lipca 2015r., sygn. akt (...)
- odszkodowanie w kwocie 344.559,83 zł zasądzone wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 25 listopada 2015r., sygn. akt(...) zmienionym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 2 listopada 2016r., sygn. akt (...) a także odsetki od tej kwoty za okres do dnia otwarcia spadku, tj. w kwocie 57.555,65 zł (stanowiące część zapłaconej kwoty odsetek 147.858,65 zł),
- udziały w nieruchomościach o wartości nie mniejszej, niż 303.800 zł i nie większej, niż 381.000 zł,
- lokal mieszkalny o wartości 289.700 zł,
- samochód o wartości 37.000 zł,
- ruchomości o wartości 12.590 zł.

Suma wartości aktywów to nie mniej, niż 5.713.644,72 zł i nie więcej, niż 5.790.844,72 zł.

Sąd zaznaczył, że w skład spadku wchodzi odsetki za opóźnienie w zapłacie odszkodowania należnego spadkodawcy wyłącznie za okres do dnia otwarcia spadku, gdyż po tym dniu stanowią już dochód spadkobiercy, a nie spadkodawcy.

Do długów spadkowych wchodzi zobowiązania zaciągnięte przez spadkodawcę wobec jego pełnomocnika, adwokata P. B., w związku z prowadzonymi postępowaniami sądowymi i administracyjnymi:

- 112.545 zł,
- 24.000 zł,
- 105.417,96 zł.

Długi spadkowe wynoszą zatem łącznie 241.962,96 zł.

Darowizny uczynione przez spadkodawcę, podlegające doliczeniu do spadku (art. 993 k.c.):

- darowizna dla W. Ł.: 500.000 zł + 560.000 zł = 1.060.000 zł,

- darowizna dla A. G.: 50.000 zł.

Ponadto jako darowizny Sąd potraktował świadczenia uzyskane przez pozwaną po otwarciu spadku z tytułu umów ubezpieczenia na życie zawartych przez spadkodawcę. Łącznie z tego tytułu pozwana uzyskała kwotę 457.412,29 zł. Zaznaczyć należy, że świadczenia te nie wchodzi do spadku.

Suma darowizn to: 1.567.412,29 zł.

Czysta wartość spadku to nie mniej, niż 5.471.681,76 zł i nie więcej, niż 5.548.881,76 zł. Po doliczeniu darowizn otrzymuje się przedział kwot: od 7.039.094,05 zł do 7.116.294,05 zł, a zatem wartość udziału spadkowego pozwanej, który stanowi podstawę do obliczenia należnego jej zachowku, wynoszący 1/2 mieści się w przedziale: od 3.519.547,02 zł do 3.558.147,02 zł.

Pozwana w wyniku dziedziczenia otrzymała czystą wartość spadku wynoszącą nie mniej, niż 5.471.681,76 zł i nie więcej, niż 5.548.881,76 zł, a nadto świadczenie traktowane jako darowiznę w kwocie 457.412,29 zł. Po odliczeniu

wartości udziału spadkowego pozwanej, który stanowi podstawę do obliczenia należnego jej zachowku, otrzymuje się kwotę nie mniejszą, niż 2.409.547,03 zł i nie większą, niż 2.448.147,03 zł. Jest to nadwyżka przekraczająca wartość udziału spadkowego pozwanej, który stanowi podstawę do obliczenia należnego jej zachowku, a zatem kwota, co do której pozwana odpowiada za zapisy.

Posługiwanie się przez Sąd przedziałami kwotowymi wynika z przyjmowanej wartości udziałów w nieruchomości, które były wskazywane przez strony. Sąd ocenił, że zbędne jest dokonywanie wyceny tych udziałów w sytuacji, gdy strony wskazują ich wartości graniczne, a przy przyjęciu zarówno wartości podawanej przez powodów, jak i przez pozwaną prowadzi do takiego samego rozstrzygnięcia sprawy.

Pozwana uiszczała dotychczas celem wykonania zapisu kwotę łącznie 3.143.591,33 zł, tj. łącznie na rzecz każdego z powodów po 785.907,72 zł, a ponadto zapłaciła na rzecz Z. A. kwotę 50.000 zł w wykonaniu zapisu. Pozwana wykonała zatem zapisy ponad kwotę, za którą ponosiła odpowiedzialność przy uwzględnieniu przysługującego jej ograniczenia z art. 998 § 1 k.c.

Pomimo zatem że powodowie domagali się spełnienia świadczenia objętego zapisem, którego pozwana jeszcze nie spełniła, to z uwagi na wynikające z przepisu art. 998 § 1 k.c. ograniczenie odpowiedzialności pozwanej powództwo podlegało oddaleniu.

Na marginesie Sąd dodał, że w niniejszej sprawie nie znajduje zastosowania pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2005r., sygn. III CK 108/04, że w przypadku zastosowania art. 998 § 1 k.c. trzeba w wyroku wyrzec o zmniejszeniu zapisu. Taka konieczność zachodzi w sytuacjach objętych regulacją z art. 1003 k.c. oraz art. 1005 k.c., natomiast w niniejszej sprawie brak podstaw do zamieszczania w wyroku wyrzeczenia o zmniejszeniu zapisów.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie przepisu art. 98 § 1 i 3 k.p.c., zgodnie z którym strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Na koszty należne pozwanej od każdego z powodów złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika w osobie adwokata w wysokości 3.600 zł określonej w przepisie § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2013r., poz. 461 ze zm.) w zw. z § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. poz. 1800) oraz 1/3 część opłaty od złożenia pełnomocnictwa.

Apelację od tego wyroku – w całości - wnieśli powodowie zarzucając:

1/ naruszenie art. 233 kpc poprzez dowolne uznanie, że kwota 787.647,08 zł zgromadzona w dniu 11.11.2013r na rachunku bankowym w (...) Banku (co wynika ze spisu inwentarza) nie weszła do masy spadkowej, pomimo prawidłowego ustalenia, że wszystkie środki zgromadzone na rachunkach bankowych należały do majątku osobistego spadkodawcy;

2/ naruszenie art. 998 kc przez błędną wykładnię, że do wartości udziału spadkowego, dolicza się darowizny uczynione przez spadkodawcę na rzecz osób nie będących zapisobiercami, w konsekwencji zaniżenie wartość i udziału spadkowego stanowiącego granicę odpowiedzialności za zapisy.

Z ostrożności procesowej, na wypadek uznania, że darowizny dokonane na rzecz osób niebędących spadkobiercami podlegają zaliczeniu do podstawy ustalenia udziału spadkowego, zarzucili:

1/ naruszenie art. 831 § 1 kc w zw. z art. 888 kc poprzez uznanie, że przysporzenie na rzecz pozwanej w postaci sumy ubezpieczenia stanowi darowiznę na jej rzecz;

2/ art. 888 kc przez uznanie, że kwota 560.000 zł, którą W. Ł. pobrał po śmierci spadkodawcy stanowi darowiznę podlegającą doliczeniu do wartości udziału spadkowego.

Na tej podstawie wnieśli o zmianę wyroku przez uwzględnienie powództwa i zasądzenie na rzecz powodów kosztów postępowania za obie instancje.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji uznał ją za bezzasadną.

Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny przyjął za swoje oraz trafnie zastosował przepisy prawa procesowego i materialnego.

W toku postępowania apelacyjnego pozwana K. T. zmarła, a jej jedynym spadkobiercą został jej syn O. G. (2) (dowód: akt poświadczenia dziedziczenia z 8.02.2021r – k.1359).

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji (art. 378 §1 k.p.c.) na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym (art.382 k.p.c.) z tym zastrzeżeniem, że przed sądem pierwszej instancji powinny być przedstawione wyczerpująco kwestie sporne, zgłoszone fakty i dowody, a prezentacja nowego materiału dowodowego przed sądem drugiej instancji może mieć miejsce tylko w warunkach przewidzianych w art. 381 k.p.c.

Zgodnie z uchwałą składu 7 sędziów (III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz.55), której nadano moc zasady prawnej, sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego, co oznacza m.in., że nie bierze z urzędu pod uwagę ewentualnych naruszeń prawa procesowego, o ile nie zostały one podniesione przez apelującego (poza nieważnością postępowania i nierozpoznaniem istoty sprawy, co w niniejszej sprawie nie występuje).

W pierwszej kolejności trzeba odnieść się do zarzutów związanych z podstawą faktyczną orzeczenia, albowiem dopiero w oparciu o niewadliwie poczynione ustalenia faktyczne można ocenić prawidłowość zastosowania przepisów prawa materialnego. Oznacza to, że oceny zastosowania prawa materialnego należy dokonywać na podstawie stanu faktycznego ustalonego przez sąd pierwszej instancji a nie na tle wersji stanu faktycznego prezentowanej przez stronę apelującą. Dopiero w razie skutecznego podważenia ustaleń sądu pierwszej instancji, za podstawę do stosowania prawa materialnego służyć będzie wersja zdarzeń przedstawiona (wykazana) przez apelującego.

W pierwszej zatem kolejności należy odnieść się do zarzutów procesowych.

Brak podstaw do podzielenia zarzutu naruszenia art. 233 § 1 kpc odnośnie oceny dowodów dotyczących istnienia kwoty 787.647,08 zł rzekomo zgromadzonej na rachunku bankowym w (...)Banku. Sąd przeprowadził w tym zakresie wszystkie dowody wnioskowane przez strony w tym wywiad w(...)Banku. Jak wynika z informacji tego Banku (k.854, 1137) oraz pisma Centralnej Informacji (...) (k.1252-1254) na dzień zgonu spadkodawcy (...) Bank SA nie prowadził na jego rzecz żadnego rachunku bankowego. Spis inwentarza zawierał zatem błędną informację. Wielość rachunków bankowych w wielu bankach mogła spowodować u spadkodawcy taką omyłkę nawet w testamentie sporządzonym niezbyt starannie; wszak pomylił również banki (...) SA z (...) SA.

Jak się przyjmuje w orzecznictwie, dla skuteczności zarzutu naruszenia przepisu art. 233 § 1 kpc niezbędne jest wykazanie – z powołaniem się na argumenty jurydyczne – że Sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania lub doświadczenia życiowego. Nie jest natomiast wystarczające przekonanie strony o innej niż przyjął Sąd wadze (doniosłości) poszczególnych dowodów. Co więcej przyjmuje się, że jeśli z określonego materiału dowodowego Sąd wyprowadza wnioski poprawne logicznie i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena ta nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów i musi się ostać, choćby w równym stopniu z tegoż materiału można było wyprowadzić

wnioski odmienne (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 roku, sygn. akt IV CSK 219/11, Legalis numer 453313, uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2002 roku, sygn. akt II CKN 817/00, Lex nr 56906, uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2005 roku, sygn. akt IV CK 122/05, Lex nr 187124).

Nie mogą odnieść skutku również zarzuty naruszenia prawa materialnego.

Chybiony jest zarzut naruszenia art. 998 kc poprzez błędną wykładnię, iż do wartości udziału spadkowego, dolicza się darowizny uczynione przez spadkodawcę na rzecz osób nie będących zapisobiercami, w konsekwencji zaniżenie wartości i udziału spadkowego stanowiącego granicę odpowiedzialności za zapisy. Apelującemu zapewne chodziło o zastosowanie tego przepisu w związku z treścią art. 993 w myśl, którego przy obliczaniu zachowku (również w związku z wyliczeniem wartości zapisu) dolicza się do spadku darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkobiercę. Ustawodawca zatem nie ograniczył kwestii zaliczania darowizn do spadku, do darowizn dokonanych wyłącznie na rzecz spadkobierców.

Ustawa określa darowizny, które nie podlegają doliczeniu. Są to:

1) drobne darowizny, zwyczajowo w danych stosunkach przyjęte; chodzi o prezenty z okazji imienin, świąt; nie podlegają one doliczeniu niezależnie od tego, czy zostały dokonane na rzecz spadkobierców, czy też innych osób; Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 8 lipca 2015 r., V ACa 126/15 (LEX nr 1842298), przyjął, że dla uznania darowizny jako drobnej istotne znaczenie ma wartość jej przedmiotu, a nie sytuacja majątkowa spadkodawcy. Z reguły zwyczajowe darowizny związane są z różnorodnymi uroczystościami rodzinnymi (imieniny, urodziny, wesela itp.), jeśli jednak mają charakter wyposażenia dzieci w związku z usamodzielnieniem się czy też służą do regulacji spraw majątkowych, względnie stanowią przekazywane przez dłuższy czas świadczenia na bieżące utrzymanie rodziny, globalnie stanowiące znaczną kwotę, to nie mogą być oceniane jako drobne;

2) darowizny dokonane na rzecz osób niebędących spadkobiercami ani uprawnionymi do zachowku przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku; jeżeli darowizna na rzecz takiej osoby została dokonana przed mniej niż dziesięciu laty, podlega ona doliczeniu; darowizny dokonane na rzecz spadkobierców lub osób uprawnionych do zachowku podlegają doliczeniu niezależnie od tego, kiedy zostały dokonane (potwierdził to Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 lutego 2014 r., I CSK 252/13, OSNC-ZD 2015, nr B, poz. 25).

Kodeks cywilny reguluje szczegółowo sytuacje, w których doliczanie bądź niedoliczanie darowizn jest uzależnione od tego, na czyją rzecz następuje obliczanie zachowku. Tak więc:

1) jeżeli zachówek obliczany jest dla zstępnego, nie dolicza się do spadku darowizn uczynionych w czasie, gdy spadkodawca nie miał jeszcze zstępnego, chyba że uczyniono to na mniej niż trzysta dni przed urodzeniem się zstępnego; chodzi o urodzenie się jakiegokolwiek zstępnego, niekoniecznie tego, na którego rzecz dokonuje się obliczenia;

2) jeżeli zachówek obliczany jest na rzecz małżonka, nie dolicza się darowizn dokonanych przed zawarciem z nim małżeństwa; z brzmienia przepisu wynika, że chodzi nie o zawarcie małżeństwa w ogóle, lecz o zawarcie małżeństwa z uprawnionym do zachowku.

Obliczenie wartości stanu czynnego spadku wraz z wartością darowizn podlegających doliczeniu oraz wartością zapisów windykacyjnych pozwala na ustalenie tzw. substratu zachowku. Jest to wartość, która stanowi podstawę ustalenia sumy stanowiącej zachówek należny uprawnionemu. W procesie o zachówek dopuszczalne jest samodzielne ustalanie stanu i wartości spadku jako przesłanek rozstrzyganych preiudycjalnie dla tego procesu (por. uchwałę SN z dnia 17 maja 1985r., III CZP 69/84, OSNC 1986, nr 3, poz. 24, z omówieniem E. Łętowskiej, Przegląd orzecznictwa, NP 1987, nr 7–8, s. 99; wyrok SN z dnia 13 stycznia 2005 r., III CK 108/04, LEX nr 1119499).

Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku zostaje ustalony zgodnie z art. 992 kc. Uzyskany w ten sposób ułamek mnoży się przez jedną drugą lub dwie trzecie. W ten sposób otrzymuje się ułamek, przez który należy pomnożyć substrat zachowku. Wynik mnożenia stanowi wielkość zachowku.

Nie może odnieść skutku zarzut naruszenia art. 831 § 1 kc w zw. z art. 888 kc poprzez uznanie, że przysporzenie na rzecz pozwanej w postaci sumy ubezpieczenia stanowi darowiznę na jej rzecz.

Przez darowiznę w rozumieniu art. 993 i n. kc należy rozumieć przysporzenie dokonane przez spadkodawcę działającego donandi causa. Przysporzenie to dokonywane jest w wykonaniu umowy darowizny (art. 888 kc). Zob. też wyrok SA w Warszawie z dnia 25 sierpnia 2009 r., I ACa 445/09 (LEX nr 1641264).

Poza wyjątkami wynikającymi z art. 994 kc, wszystkie darowizny uczynione przez spadkodawcę podlegają doliczeniu także wówczas, gdy przedmiot darowizny uległ zniszczeniu lub zużyciu. Nie jest także istotne, czy przedmiot darowizny znajduje się w majątku obdarowanego.

Zgodnie z brzmieniem art. 993 kc, ustalonym nowelą z dnia 18 marca 2011 r. do wartości spadku dolicza się oprócz darowizn także zapisy windykacyjne. Podobnie jak darowizny dokonane przez spadkodawcę umniejszają one wartość majątku spadkowego. Ochrona interesów uprawnionych do zachowku wymaga ich doliczenia.

Skoro spadkodawca zawarł umowę ubezpieczenia na życie w ten sposób, że wpłacił całą sumę ubezpieczenia i wskazał osobę uprawnioną do odbioru tej sumy w razie jego śmierci to bezpłatna przyczyna przysporzenia nie budzi wątpliwości. Chodzi więc o czynność prawną zrównaną co do istoty z darowizną.

Nietrafny jest również zarzut naruszenia art. 888 kc przez uznanie, że kwota 560.000 zł, którą W. Ł. pobrał po śmierci spadkodawcy stanowi darowiznę podlegającą doliczeniu do wartości udziału spadkowego.

Powodowie nie podważyli ustaleń faktycznych związanych z zawarciem umowy darowizny z W. Ł. i jej wykonaniem. Wynika z nich, że wolą zmarłego M. T. (1) było darowanie W. Ł., który był jego chrześniakiem i biologicznym synem brata spadkodawcy – J. T. i z którym spadkodawca był od wielu lat bardzo blisko związany, całą kwotę 1.500.000 zł.

Tylko dlatego, że w banku W. Ł. oświadczył, że chciałby, aby spadkodawca miał również dostęp do wszystkich tych pieniędzy, pracownik banku – B. K. założyła konto na współwłasność W. Ł. i spadkodawcy. Z zeznań W. Ł. wynika, że wolą M. T. (1) było, aby ten korzystał z tej sumy bez ograniczenia (zeznania złożone na rozprawie w dniu 26.08.2016r).

Jedynie dlatego, że nie dochowano formy darowizny pod rygorem nieważności, nie przekazano tej kwoty na wyłączone konto obdarowanego, zasadnie Sąd przyjął, że umowa darowizny jest ważna w zakresie wykonanym, czyli co do kwot 500.000 zł i 560.000 zł. Okoliczność, że drugą kwotę W. Ł. pobrał po śmierci M. T. (1) nie stanowi przeszkody do uznania za ważne tego przysporzenia pod nieodpłatnym tytułem W. Ł. działał zgodnie z prawem jako współposiadacz konta i obdarowany.

Mając zatem na uwadze, że wyrok Sądu Okręgowego odpowiada prawu – apelacja powodów została oddalona w całości na podstawie art. 385 kpc.

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł na mocy art. art. 98 § 1 kpc zgodnie z zasadą wyniku sporu.

SSA Józef Wąsik